

Luku 15

**Säätyvallan ajasta
kustavilaiseen aikaan**

Tehtävät 1-3 + 5

Oppikirjan sivut 134-139

Osattavat asiat

- **vapauden aika ja säätyvallan aika**
- **hatut ja myssyt**
- **hattujen sota**
- **Kustaa III:n itsevaltius**
 - **Liikkalan nootti**
 - **Anjalan liittokirja**

Ruotsin rajamuutokset 1700-luvulla

Kaarle XII kuoleman jälkeen

- Ulrika Eleonoora ja Fredrik I hallitsijoina

Tehtävä 1. Miksi **vapauden aika** ja toisaalta **säätyvallan aika**?

- **Vapauden aika:**
vapauduttiin kuninkaan yksinvaltiudesta.
- **Säätyvallan aika:** Kun kuningas menetti vallan, säädyt saivat sen.

Vapauden aika

- V. 1720 hallitusmuoto **lakkautti yksinvaltiuden.**
- **Valta siirtyi valtiopäiville ja valtaneuvostolle.**
 - V. 1723 valtiopäiväjärjestyksen mukaan valtiopäivät kokoontuivat joka kolmas vuosi.
- **Valta oli valtaneuvostolla ja korkeilla virkamiehillä (=aatelisto).**

Hallitusmuodon vallanjako:

1. Valtiopäivät päättivät:

- lainsäädännöstä
- verotuksesta
- ulkopolitiikasta
- sodasta ja rauhasta

2. Toimeenpanovalta oli valtaneuvostolla

- oli vastuussa valtiopäiville

3. Kuninkaalle vähäinen rooli:

- valtaneuvosten nimeäminen
- valtaneuvoston puheenjohtaja
- ”kumileimasin”

Tehtävä 2. a) Millaisia asioita myssy- ja hattupuolue ajoivat valtiopäivillä?

Myssyt:

- **Maltillista ulkopolitiikkaa ja hyvät suhteet Venäjään.**
- **Vahva paikallisvalta ja vallanjako.**
- **Liberaali talouspolitiikka esim. elinkeinovapaus.**

Hatut:

- **Ruotsin suurvalta-asema ja apua Ranskalta.**
- **Vahva keskusvalta.**
- **Merkantilismi.**

b) Ketkä kannattivat puolueita?

- **Myssyjä kannattivat papisto ja suurin osa porvaristosta.**
→ suomalaiset
- **Hattuja kannattivat ylimmät säädyt; aatelisto ja ylempi porvaristo.**

PUOLUEPOLITIIKKA 1700-I

→ ERIMIELISYYDET VALTIOPÄIVILLÄ JATKUIVAT

HATUT (AATELI JA UPSEERIT)

- TAVOITE: SUURVALTA TAKAISIN
- RANSKAN TUKI
- Merkantilismi

MYSSYT (PAPIT JA PORVARIT)

- VAROVAINEN ULKOPOLITIIKKA
- VENÄJÄN TUKI (Preussi, Englanti)
- Sääntäväisyys (liberalismi)

Tehtävä 3. Määrittele

a) hattujen sota 1741

- **Ruotsin aloittama sota Venäjää vastaan. Valtiopäivillä hatut olivat vallassa, ja heidän politiikkansa sai sodan syttymään**

b) Anjalan liittokirja

- **Joukko ruotsalaisia upseereita kirjoitti sen ja lähetti sen Venäjän keisarinhalle. He halusivat lopettaa laittomana pitämänsä sodan, jonka kuningas oli aloittanut.**

HATTUJEN SOTA

- Hatut valtaan 1738
- Venäjä sodassa Turkkia vastaan (vallanperimyskiista)
- Ruotsin sodanjulistus Venäjälle 1741
- Huono suunnittelu ja vanha armeija → tappio
- **Keisarinna Elisabethin** (Pietari Suuren tytär) manifesti, ensi kerran Suomen itsenäisyys:

10.3.1742

”nijncuin yxi wapa ja
eij cennengän wallan
olewianen ma”

HATTUJEN SOTA

- Venäjä valtaa Suomen 1742
- Pikkuviha ja Turun rauha 1743
 - raja **Kymijoelle**
 - kuninkaaksi Aadolf Fredrik (Loviisa Ulriika)
- Suomea linnoitetaan, mm. Viapori, Svartholma
- Kuninkaan valta edelleen heikko
 - hattujen ja myssyjen valtataistelua

0 100 km

Aadolf Fredrik + Loviisa Ulriika

Fredrikshamn = Hamina
Loviisa Ulriika
⇒ Loviisan kaupunki

- **Hyväntahtoinen**
- **Herttainen**
- **Koki valtiolliset velvollisuudet raskaiksi**
- **“Kumileimasin”**
- **Käsityöt kiinnosti**
- **Kiinnostunut astronomiasta ja matematiikasta**

Viimeinen itsevaltias

Kustaa III

Tehtävä 5. Kustaa III palautti itsevaltiuden. Millä keinoin hän tämän teki?

- **v. 1772 vallankaappaus.**
- **Uudessa hallitusmuodossa kuninkaasta tuli itsevaltias.**
- **Voitto Tanskasta 1789 lisäsi suosiota.**
- **Yhdistys- ja vakuuskirjan: takasi itsevaltiaan aseman.**

KUSTAA III VALTAAN

- **Kruunattiin 1771**
- **Kaappaa vallan 1772**
- **Taustalla:**
 - **tyytymättömyys sekasortoon ja puolueriidat**
 - **upseeriston ja Ranskan tuki (Venäjän-Turkin sota)**
- **1772 HM → kuninkaan valta lisääntyi**
 - **Yhä aateliston kanssa**
- **1789 Yhdistys- ja vakuuskirja**
 - **Voitto Tanskasta**
 - **KIII:lle lisää valtaa aateliston kustannuksella** (esim. hyökkäyssodan aloittaminen, yksinoikeus aloitteisiin, valtaneuvoston lakkauttaminen)

Kustaa III:n sota 1788-1790

■ Kustaa III halu laajentaa valtakuntaa ja saada kansansuosiota

- G. M. Sprengtporten Venäjän palvelukseen (itsenäisyys!)
- Venäjä sodassa Turkkia vastaan

■ Huono menestys meri- ja maajoukoilla 1788

- Venäjän laivastoa ei onnistuttu lyömään eikä Pietaria päästy pommittamaan

Liikkalan nootti ja Anjalan liitto?

Liikkalan nootti:

- Upseerien allekirjoittama asiakirja, joka toimitettiin Venäjän keisarinna Katariina II:lle.
 - **Kustaa III:n masinoima sota (1788–1790) laiton, esitettiin rauhaa ja toivottiin Venäjän palauttavan 1743 menetetyt alueet.**
- Kirjeen viejä Anders Jägerhorn pyysi keisarinnaa myös järjestämään Suomen itsenäiseksi.

Liikkalan nootti ja Anjalan liitto?

Anjalan liitto

- Kun Liikkalan nootti tuli kuninkaan tietoon, hän vaati upseereilta uutta uskollisuudenvalaa.
 - Valan vannomisen sijasta toistasataa upseeria ilmoitti pitävänsä sotaa laittomana ja toivovansa rauhaa.
 - Kapinallisten upseerien joukkoa alettiin kutsua Anjalan liitoksi.
- Myöhemmin upseerit vangittiin ja heitä rangaistiin. Monet pakenivat Venäjälle.

Liikkalan nootti ja Anjalan liitto?

- **Molemmat oli suunnattu Kustaa III vastaan.**
 - Kysymys oli ”järjettömän” sodan aloittamisesta ja säätyjen oikeuksista.
- **Molemmat olivat siis kapinoita Kustaa III:tta kohtaan.**

Kustaa III:n sota

■ Liikkalan nootti = kirje Katariina II:lle

(Jägerhorn)

– Irti sodasta, v. 1721 rajat ja
Suomi ”itsenäiseksi?”

→ Itsenäisyyssajatus?

■ Anjalan liitto = kirje Kustaa III:lle

– uskollisuudenvakuutus kuninkaalle, mutta myös vaatimuksia esim. sodan laittomuus

■ Tanskan uhka → KIII:n nopea voitto

→ v. 1789 Yhdistys- ja vakuuskirja

→ Kuninkaalle lisää valtaa aateliston kustannuksella (esim. hyökkäyssodan aloittaminen, yksinoikeus aloitteisiin, valtaneuvoston lakkauttaminen)

Kustaan sota

■ 1789 uusi sotaretki;

–voittoa merellä, Savossa ja Kymijoella,
mutta tappiota myös

–Utin taistelu

→ **Värälän rauha 1790; ei
aluemuutoksia**

Kustaan sota

■ Kustaa III:n murha

oopperanaamiaisissa 1792

- tekijänä J.J. Anckarström, fanaatikko
- aatelin aseman aleneminen syynä, kuningas tyranni
- väliaikainen hallitus, Kaarle-herttua ja suosikit johtoon

■ Kustaa IV Aadolf hallitsijaksi 1796

- antiranskalainen ja Napoleonin vihaaja

Paljon uudistuksia – Kustaa III

Vaikutteita Ranskasta:

- Oikeus – kidutus kiellettiin
- Kuolemanrangaistusta vähennettiin, tilalle vankeus
- Vaasan hovioikeus
- Muoti – klassismi → kustavilaisuus
- Uskonnonvapaus - kristityille
- Talous – rahauudistus, viinanpoltto valtion monopoliksi, elinkeinoihin vapauksia
- Teiden parannusohjelma
- Uudet kaupungit (Tampere, Kuopio)
- Painovapauslaki

HYÖDYN AIKA

Mikä "hyödyn aika"? Mitä tarkoittaa?

Mitä "hyödyllistä" tehtiin?

Eli: Tee listaa/käsitekarttaa niistä asioista, mitä Suomessa tehtiin. Anna esimerkkejä, (myös henkilöistä).

- **Käytä apukysymyksinä oppikirjan tehtävät 1-5.**